

на соискание ученой степени канд. филол. наук. 10.02.01 «Русский язык». Екатеринбург, 23 с.

Еремина, М. А. (2014). *Лень и трудолюбие в зеркале русской языковой традиции*. Нижневартовск, 204 с.

Жайворонок, В. В. (2006). *Знаки української етнокультури: словник-довідник*. Київ, 703 с.

Жуков, К. А. (2004). *Языковое воплощение концепта «Труд» в пословичной картине мира (на материале русской и английской паремологии)*. Автореферат дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук. 10.02.19 «Теория языка». Великий Новгород, 27 с.

Калько, В. (2010). Вербалізація концепту 'труд' в українських пареміях. [У:] *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Лінгвістика. Херсон, вип. 12, с. 380–385.

Кожина, А. А. (2013). Концепт ТРУД в белорусском языке по данным лексикографии. [W:] *Etnolingwistyka*, 25. Lublin, p. 201–217.

Круть, Ю. (1971). Жнивварські пісні. [У:] *Жнивварські пісні*. Ю. З. Круть (упоряд. і вст. стаття). Київ, с. 5–14.

Кубрякова, Е. С. (1997). *Краткий словарь когнитивных терминов*. Е. С. Кубрякова (ред.). Москва, 245 с.

П'ятковська, Т. (2014). Концепти української ментальності в мовному дискурсі паремій. [У:] *Рідний край*, № 1 (30), с. 94–97.

Селіванова, О. О. (2012). *Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке*. Черкаси, 488 с.

Токарев, В. Г. (2003). *Дискурсивные лики концепта*. Тула, 109 с.

Токарев, В. Г. (2003). *Теоретические проблемы вербализации концепта «Труд» в русском языке*. Автореферат дис. на соискание ученой степени д-ра филол. наук. 10.02.01 «Русский язык». Волгоград, 46 с.

Чернова, О. Е. (2004). *Концепт «Труд» как объект идеологизации*. Дис. ... канд. филол. наук. 10.02.01 «Русский язык». Екатеринбург, 163 с.

Щербачук, Л. Ф. (2011). Концепт ПРАЦЯ в українській фразеології. [У:] *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*, вип. 25, с. 524–526.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови*. В 7 тт. О. С. Мельничук (ред.). Київ, 1985. Т. 2, 570 с.

ЖП – *Жнивварські пісні*. Ю. З. Круть (упоряд. і вст. стаття). Київ, 1971, с. 5–14.

СУМ – *Словник української мови*. В 11 тт. І. К. Білодід (ред.). Київ, 1971. Т. 2, 550 с.

Подано до редакції 27.04.2018 року

Прийнято до друку 25.05.2018 року

УДК 811.161.3'282

АДЭТНАНІМІЧНЫЯ НАЗВЫ З АСНОВАЙ ЛЯХ У ГАВОРКАХ БЕЛАРУСІ

Наталля Тачыла

*аспірантка кафедры беларускай і рускай філалогіі ВА «Мазырскі дзяржаўны
педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна»*

(Мазыр, Рэспубліка Беларусь)

e-mail: natakazak1980@mail.ru

ORCID: 0000-0002-0664-4101

Артыкул прысвечаны апісанню і сістэматызацыі адэтанімічных назваў (антрапонімаў, мікратапонімаў), што маюць у сваім складзе этнонім лях і вядомы ў гаворках Беларусі. Для супастаўлення далучаюцца антрапанімічныя і тапанімічныя назвы рэгіёнаў суседняй Расіі са славянскім насельніцтвам. Абагульненні дапаўняюцца паказчыкамі, якія атрыманы метадам выбаркі з серыі кніг “Памяць”, анамастычных і іншых слоўнікаў, манаграфій, падрыхтаваных вядомымі даследчыкамі лексікі і гісторыі Беларусі.

Ключывыя словы: этнонім; нацыя; народ; мікратапонім; аграрнім; аронім; антрапонім; онім; адэтанімічнае ўтварэнне; лях; паляк.

Tachyla Natallia. Words ethnonyms with polish roots lyakh in dialects of Belarus.

The article deals with the units, which are derived from ethnonymic formation, such units contain ethnonyms – (names of nations, peoples, tribes, tribe units, kins), which are fixed in the Belarus dialects: anthroponyms (Lyakh, Lyakhov, Lyakhovich); oikonyms (Lyakhovichi); microtoponyms: drimonyms (names of forest tracts) – Lyakhovshchina, Lyakhovitsa; dromonyms (names of roads) – Lyakhovskaya Doroga; agroponyms (the name of fields, land tenure) – Lyakhovka, Lyakhovskoye Pole; oronyms (the name of any forms of relief) – Lyakhovskaya Gora.

The anthroponymic and toponymic material is used for comparison of the Belarusian regions and also regions of the neighbouring Russia with the Slavic population. The theoretical material is enriched with data received from a series of the Belarusian chronicles «Pamyats» and also from the onomastic dictionaries, the works by the famous researchers of Polesye, Belarus vocabulary and history. The main works are regarded, they are devoted to the features of ethnonyms, microtoponyms, antroponyms, ethnodialect groups on the territory of Belarus, they were written by A. Rogalev, V. Lemtyugova, V. Zhuchkevich, A. Stankevich, N. Bogomolnikova, Yu. Gurskaja, T. Oliferchik, V. Lyakina, V. Verenich, V. Schur, A. Ivanova.

The author described and analyzed the nominations which contain ethnonyms «lyakh» (called Poles in Belarus), divided the groups according to their semantic structure, gave their linguistic and culturological characteristics, described other features of these units, showed the rate of their usage on this territory.

The revealed anthroponyms and microtoponyms with a basis of «lyakh» have quite considerable nominative potential and form a language and cultural picture of the population of Belarus, the part of this region belong to Pole, who live among Belarusians for a long time. Ethnonym lyakh and the derived units in the different spheres of onomastic vocabulary reflect the centuries-old contacts of Belarusians and Pole.

Keywords: ethnonim; a people; nationality; toponimic names; oykonim; kataykonim; mikrotaponim; anthroponim; microtoponims; drimonim; agroonim; oronim.

Праблемай вывучэння этнонімаў і адэтанімічных утварэнняў, пераважна айконімаў, тапонімаў, антрапонімаў, займаліся А. Рогалеў, Т. Аліферчык, Ю. Гурская. Сярод вучоных, што даследавалі не як самамэту асаблівасці этнонімаў, мікратапонімаў, антрапонімаў у розных рэгіёнах Беларусі, варта адзначыць Н. Багамольнікаву, І. Гапоненка, В. Жучкевіча, Г. Іванову, В. Лемцюгову, Г. Мезенка, В. Шура і інш.

А. Супяранская разглядае этнонімы як «*групавыя абазначэнні людзей, якія вылучаюць асоб, што маюць пэўныя этнічныя характарыстыкі, з масы іншых людзей, якія не валодаюць гэтымі характарыстыкамі*» [Суперанская 1973, с. 206]. На думку А. Рогалева, даследуючы этнонімы ў складзе тапонімаў, «*варта ўлічваць сацыяльна-гістарычную абумоўленасць этнонімаў, змены ў палітычным, сацыяльна-эканамічным і этнамоўным асяроддзі, якое абумоўлівае ўзнікненне новых і знікненне старых імёнаў, а таксама змяненне іх значэння на канкрэтным гісторыка-культурным і*

сацыяльна-палітычным фоне» [Рогалев 1996, с. 10]. Беларуская даследчыца І. Гапоненка лічыць этнонім даволі спецыфічнай адзінкай, у сілу яго нявызначанасці і яго катэгарыяльнага статусу. Яна прасочвае цесную сувязь гэтых назваў з такімі лексічнымі групамі, як антрапонімы (імяны людзей) і тапонімы (назвы геаграфічных аб'ектаў). «Гэтая цесная сувязь паміж этнонімамі, антрапонімамі і тапонімамі дазваляе выкарыстоўваць у іх вывучэнні такія ж метады, як і з іншымі ўласнымі імёнамі». Аўтар адзначае, што важным элементам у агульнай культуры чалавека з'яўляецца «этнонімічная лексіка, якая актыўна выкарыстоўваецца як у прафесійным асяроддзі, сярод лінгвістаў, гісторыкаў, этнографікаў, так і пры агульным апісанні сацыяльных, грамадзянска-палітычных рэалій». Яна надае вялікае значэнне таму факту, што этнонімічная адзінка на працягу пэўнага перыяду часу можа змяняць сваю сэнсавую семантыку [Гапоненка 2012, с. 229]. Т. Аліферчык аналізуе заходнепалескія айконімы і мікратапонімы ў этналінгвістычным асвятленні. У працы «Тапанімія Заходняга Палесся» аўтар зрабіла этымалагічны аналіз адзінак з улікам гістарычных фактаў змены форм імён, структурны аналіз тапонімаў, семантычны аналіз матываваных апелятываў на фоне лексічных дадзеных іншых славянскіх тэрыторый, рэканструіравала ландшафтную мадэль прасторы ў тапаніміі і выявіла характэрныя прасторавыя параметры на падставе дадзеных заходнепалескай тапаніміі [Аліферчык 2011, с. 4].

Нягледзячы на вялікую колькасць вышэй пералічаных прац, некаторыя этнонімы і адэтнонімічныя ўтварэнні разгледжаны фрагментарна, і, на нашу думку, патрабуюць далейшага вывучэння. Намі зроблена спроба апісаць і прааналізаваць адзінкі, што маюць аснову-этнонім *лях*, вылучыць з іх групы паводле іх семантычнага складу, даць ім адпаведную лінгвістычную характарыстыку. Этнонім *лях* ужываецца ў гаворках Беларусі ў двух значэннях *һаляк* і *һатолік* [Гурская 2007, с. 186].

Пад адэтнонімічнымі ўтварэннямі мы разглядаем мікратапонімы тыпу *Ляшоў Город*, *Ляшовыя* і антрапонімы тыпу *Лях*, *Ляхевіч*, што маюць у сваім складзе этнонімы – назвы народаў, нацый, народнасцей, плямёнаў, радоў. *Мікратапонімы* – гэта клас геаграфічных назваў, якому ўласцівы свае асобныя рысы; назвы невялікіх аб'ектаў, на моўныя формы якіх уплываюць асаблівасці саміх рэалій. Гэта назвы археалагічных аб'ектаў – курганаў, магільнікаў, стаянак розных стагоддзяў, найменні палёў, урочышчаў, лясоў, вуліц, балот і інш., якія адлюстроўваюць памяць аб гістарычных з'явах, што адбываліся на тэрыторыі Беларусі і аставілі глыбокі след у калектыўнай памяці народа [Жучкевіч 1981, с. 46]. *Антрапонім*, паводле А. Супранскай, – уласнае імя, якое можа мець чалавек або група людзей (асабовое імя, прозвішча, псеўданім, мянушка).

Фактычны матэрыял для напісання артыкула быў назапашаны метадам суцэльнай выбаркі з наступных крыніц: «Анамастычны слоўнік Гродзенічыны»; «Слоўнік мікратапонімаў Магілёўшчыны»; «Мікратапонімія Мозырскага Полесся»; «Тураўскі слоўнік»; «Краткі топонімічны слоўнік Беларусі»; серыі кніг-хронік «Памяць» і інш. Абагульненні дапаўняюцца паказчыкамі з анамастычных і іншых слоўнікаў – «Слоўнік фамілій Смаленскага края», манаграфій, падрыхтаваных вядомымі даследчыкамі лексікі, з незавершанай і неапублікаванай лексікаграфічнай працы «Слоўнік беларускіх прозвішчаў» М. Бірылы.

Землі сучаснай Беларусі ў мінулыя стагоддзі ўваходзілі ў склад Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, Расійскай імперыі, буржуазнай Польшчы, Савецкага Саюза. На працягу многіх стагоддзяў побач з беларусамі пражывалі рускія, палякі, яўрэі, літоўцы, украінцы, татары, латышы, немцы, чэхі, цыганы. Гэта, безумоўна, адбілася на складзе лексікі беларускай мовы, у тым ліку і на складзе тапанімічных назваў, прозвішчаў [Шур 1998, с. 78].

Палякі з'яўляюцца трэцяй па колькасці нацыянальнасцю ў нашай краіне пасля беларусаў і рускіх. Самая значная іх група (72,3 %) пражывае на Гродзеншчыне. Меншая іх колькасць у Брэсцкай і Мінскай абласцях адпаведна (60 % і 84,9 %), у Віцебскай вобласці – 77,5 %, менш за ўсё палякаў пражывае на Гомельшчыне і Магілёўшчыне [Сабаленка 1982, с. 14]. Працэс міграцыі розных этнічных груп палякаў на Беларусь адлюстраваны ў шматлікіх тапанімічных назвах, утвораных ад польскіх этнонімаў *Ляхавічы* (Жыт.), *Ляхаўцы* (Маз.) і інш. Паводле звестак апошняга перапісу насельніцтва, чатыры працэнты насельніцтва Беларусі складаюць палякі. Даследчыкі польска-беларускіх этнакультурных і сацыяльна-эканамічных сувязяў выдзяляюць тры этапы міграцыі польскага насельніцтва на Беларусь. У выніку працяглага пражывання палякаў сярод беларускага насельніцтва ў розных раёнах Беларусі склаліся спрыяльныя абставіны для карыстання палякамі беларускай мовай, радзей імёнамі і прозвішчамі. Так, напрыклад, у палескіх раёнах Беларусі (*Петрыкаўскі, Лельчыцкі, Жыткавіцкі, Столінскі, Лунінецкі, Ельскі, Нараўлянскі* і інш.) нашчадкі этнічна польскіх перасяленцаў (мазураў, слянзакаў, малапаляян) у большасці выпадкаў, лічаць сябе беларусамі, хоць і з'яўляюцца носьбітамі тыпова польскіх імёнаў і прозвішчаў. У зносінах паміж сабою карыстаюцца беларускай моваю. У той жа час карэнныя жыхары больш за паўтара дзясятка сёлаў у рэгіёне *Налібоцкай пушчы*, як піша В. Вярэніч, дзе нават сярод старажылаў ніхто не гаворыць па-польску, амаль пагалоўна пішуць сябе палякамі. Старажытных польскіх каланістаў у пераважнай большасці напаткаў лёс многіх другіх: яны даўным-даўно страцілі свае нацыянальныя асаблівасці. У рэгіёнах Беларусі было шмат польскіх паселішчаў, заснаваных у XVI–XVIII ст., калі польскія магнаты раздавалі лясныя надзелы перасяленцам з этнічнай Польшчы за нясенне розных павіннасцей. Так, В. Вярэніч, прасачыў, што, напрыклад, на Мазыршчыне ў той час утварылася некалькі шляхецкіх вёсак (*Ляхавічы, Ляхаўцы, Слянзакі* і інш.), што ўзніклі ў перыяд першай польскай міграцыі (XV ст.), да іх адносяць і *Кустаўніцу* – адну з сямі былых шляхецкіх вёсак у Мазырскім раёне (зараз гэтай вёска няма, а на яе месцы пабудаваны Мазырскі нафтаперапрацоўчы завод). У рэдкіх выпадках сустракаюцца нават цэлыя польскія пасяленні, напрыклад, *Лагвоічы, Браніслаў, Рудня* ў Жыткавіцкім раёне, *Паляжач Гара, Слянзакі, Буды* ў Петрыкаўскім раёне. За жыхарамі гэтых паселішчаў замацавалася мянушка *лях* (*лях* – мужчына, *ляхаўка* – жанчына) [Вереніч 1973, с. 80].

Паводле А. Рогалева, на тэрыторыі Беларусі група этнапонімаў з асновай-этнонімам *лях* з'яўляецца самай шматлікай. Так, даследчык зафіксаваў 73 адзінкі, што ўзыходзяць да гэтага этноніма. Гэта айконімы *Ляхі, Малыя Ляхі, Ляхавічы, Ляхова, Ляцк* і інш. [Рогалев 1988, с. 161].

Існуюе шмат мікратапанімічных назваў, утвораных ад этноніма *лях*:

віконімы – найменні ўнутрысельскіх аб'ектаў: *Ляшоў Город* – хутар (в. Вусаў Лельч.) [Іванова 2003, с. 117];

дрымонімы – назвы лясных масіваў, лясных дзялянак, бароў, гаёў: *Ляхаў Верх* (в. Скрыгалаў Маз.); *Ляхаўшчына* (в. Матрункі Маз.) – лес, які належаў

паляку [Іванова 2003, с. 117]; *Ляхавіца* – лес (Гута, Руда Яварская, Яблынька Дзятл.); *Ляхаўшчына* – лес (Забагонне Зэльв.) [Ламака 2005, с. 197]; *Ляхавіца* – «лес, які раней належаў (*ляху*) паляку Ляхавіцкаму» (Падзалешша Глуск.); *Ляхаўшчына* – «частка лесу, некалі тут была вёска Ляхаўшчына», у ёй жылі (*ляхі*) палякі (Раздзел Мсц., Петухоўка Чав., Татарка Асіп., Карасі, Русакі Шкл.) [Клімуць 2004, с. 129];

драмонімы – назвы дарог: *Ляхаўская Дарога* – «раней па ёй хадзілі жыхары вёскі *Ляхі*, палякі па нацыянальнасці» (Петухоўка Чав.) [Клімуць 2004, с. 129];

аронімы – уласныя назвы любых формаў рэльефу (пагоркі, узвышшы, даліны, нізіны, хрыбты, паляны): *Ляхава Даліна* – даліна (каля хутара Ляха, мянушка ўзыходзіць да этноніма *лях*) (Навасёлкі Дзятл.); *Ляхаво* – луг (Шыйкі Зэльв.) [Ламака 2005, с. 197];

аграонімы – назвы палёў, зямельных надзелаў, апрацаваных участкаў, ніў: *Ляхаўскі* – мясціна, дзе памешчыцкую зямлю арандавалі палякі; *Ляхецкі* – мясціны, дзе жылі палякі (в. Стрэльск Маз.); *Ляхава Дзіліна* – луг, якім карысталіся палякі (в. Вербавічы Нар.) [Іванова 2003, с. 117–118]; *Ляшова Голь* – поле, якім валодалі палякі; *Ляховыя* – сенажаць (в. Альшаны Стол.) (ТС V, с. 378); *Ляхава Гара* – поле (Маркіняты Ашм.); *Ляхаў Папар* – сенажаць. (Багданы Шчуч.); *Ляхаўка* – поле (Цыдавічы Гродз., Заполле Навагр.); *Ляхаўшчына* – сенажаць (Заполле Маст., Амбілеўцы Шчуч.) [Ламака 2005, с. 197]; *Ляхавічы* – «урочышча, некалі тут была вёска *Ляхі*» (Чэрыкаў) [Клімуць 2004, с. 129]; *Ляхава Града* – «поле, тут раней жылі *ляхі* (*палякі*)» (Арсічы Бабр.) [Клімуць 2004, с. 120]; *Ляхаўка* – «поле, раней тут быў хутар, дзе жыў *польскі пан*» (Градзенка Маг.), *Ляхаўскае Поле* – «раней тут жыў пан (*паляк*) *Лях*» (Петухоўка Чав.), *Ляхаўшчына* – «поле, каля вёскі Ляхаўка, у якой жылі *палякі*» (Молатаў Слаў.), *Ляхава Града* – «поле, некалі тут была вёска, у якой жылі *палякі*, якіх у народзе называлі *ляхамі*» (Ясень Асіп.); *Ляхі* – «поле, раней тут была сядзіба *польскага пана Ляха*» (Петухоўка Чав.) [Клімуць 2004, с. 128–129].

Усяго выяўлена 34 анамастычныя адзінкі, сярод іх – 11 складаных назваў, для якіх характэрна лексікалізацыя спалучэнняў з двух кампанентаў (суб'екта і атрыбута). Такія намінацыі з'яўляюцца генетычнымі ўтварэннямі, дзе ў якасці першага атрыбутыўнага кампанента выступае этнонім або этнаантрапонім, другі кампанент – апелятыў-назоўнік, што ўказвае на наменклатурныя тэрміны, у якіх ёсць спасылка на спецыфіку і асаблівасці ландшафту і рэльефу, на сельскагаспадарчыя, лясныя ўгоддзі, вадаёмы, шляхі зносін (лес, брод, поле, мост, гара, балота, канава, востраў, яма, могількі, паляна) – *Ляхава Дзіліна*, *Ляхава Града*, *Ляхава Гара* і 23 аднаслоўныя назвы, якія маюць розныя суфіксальныя афармленні: *-шчын-а* – *Ляхаўшчына*; *-ск/-цк* – *Ляхаўскі*, *Ляхецкі*; *-ов/-ав* – *Ляховыя*, *Ляхаво*; *-оўк/-оўк/-іца*: *Ляхаўка*, *Ляхоўка*, *Ляхавіца*; *pluralia tantum* – *Ляхі* і г. д.

Раннія фіксацыі этноніма *Lach* у якасці прозвішча адносяцца да 1428 г. Антрапонім *Лях* і ўтвораны ад яго прозвішчы *Ляховіч*, *Ляшко*, *Ляшкевіч* і інш. атрымалі на тэрыторыі Беларусі значнае распаўсюджванне і засведчаны ўжо ў помніках XVI ст. сярод шляхты (*Петр Ляхъ* 1528 г.; *Пань Сенько Ляховьскіи* 1528 г.; *Янь Ляшко* 1539 г.), пазней – у метрыках XVII–XIX стст. (*Barthlomej Lach* 1800 г.; *Ляховъ Игнацій* 1849 г.; *крестьян Ляховъ* 1869 г.) [Гурская 2007, с. 186–187]. Прозвішчы з асновай-этнонімам *лях*, засведчаны ў наш час у вялікай колькасці ва ўсіх рэгіёнах Беларусі: *Лях* (Бр. *Драг.*, *Івац.*; Віц. *Арш.*,

Беш., Брасл., Глыб., Докш., Леп., Паст., Пол., Сен., Уш., Чаин., Шум.; Гр. *Астр., Ашм., Бераст., Ваўк., Гродз., Дзятл., Зэльв., Ёеў., Маст., Свісл., Слон., Смарг., Шчуч.;* Маг. *Асіп., Глускі, Кліч., Крыч.;* Мін. *Бярэз., Віл., Клец., Круп., Маладз., Мін., Нясв., Слуц., Ст.дар., Уздз., Чэрв.);* **Ляхавец** (Бр. *Бар., Івац., Лун., Малар.;* Гом. *Лельч., Рэч.;* Маг. *Асіп.;* Мін. *Люб., Ст.дар.);* **Ляхавіцкі** (Мін. *Кап., Пух.);* **Ляхар** (Гом. *Нараўл.);* **Ляхаў** (Бр. *Кобр.;* Віц. *В.-Дзв., Гар., Дубр., Пол., Сен., Уш., Шарк., Шум.;* Гом. *Б.-Каиш., Гом., Добр., Раг.;* Маг. *Бьх., Чав.;* Мін. *Клец., Слуц., Смал.);* **Ляхер** (Маг. *Хоц.);* **Ляхін** (Маг. *Кір.);* **Ляхно** (Гом. *Гом.);* **Ляхновіч** (Бр. *Бар., Бяроз., Лях.;* Віц. *Брасл., Міёр., Тал., Чаин., Шум.;* Гом. *Рэч.;* Гр. *Ваўк.;* Мін. *Валож., Віл., Круп., Лаг., Пух., Слуц.);* **Ляховіч** (Бр. *Івац.;* Віц. *Ариш., Беш., В.-Дзв., Дубр., Леп., Тал.;* Гом. *Ельск., Светл.;* Гр. *Астр., Бераст., Гродз., Навагр.;* Маг. *Маг.;* Мін. *Смал.);* **Ляхомскі** (Бр. *Бар.);* **Ляхоўскі** (Бр. *Бар.;* Віц. *Ариш., Беш., Брасл., Віц., Лёзн., Сен., Уш., Шум.;* Гр. *Астр., Ашм., Ваўк., Зэльв., Свісл., Слон.;* Мін. *Валож., Пух., Чэрв.);* **Ляхоўшын** (Гр. *г. Гродна);* **Ляхоцкі** (Бр. *Пруж.);* **Ляшкевіч** (Бр. *Бар., Жаб., Кам., Малар., Пін.;* Віц. *Ариш., Глыб., Лёзн., Міёр., Пол., Уш., Чаин.;* Гом. *Добр., Жытк., Нараўл., Светл.;* Гр. *Гродз., Шч.;* Маг. *Кір.;* Мін. *Віл., Кап., Лаг., Маладз., Мін., Смал.);* **Ляшкеўскі** (Віц. *Дубр.);* **Ляшко** (Бр. *Бар., Івац., Пін, Стол.;* Віц. *В.-Дзв., Віц.;* Гр. *Ваўк., Гродз., Слон.;* Маг. *Асіп., Кір., Кліч., Маг.;* Мін. *Клец., Мін.);* **Ляшковіч** (Віц. *Паст.;* Гом. *Карм.;* Мін. *Віл., Лаг., Маладз., Мядз.);* **Ляшкоў** (Віц. *Віц., Гар., Докш., Пол., Рас.;* Гом. *Ветк., Гом., Жытк., Светл.;* Гр. *Свісл., Слон.;* Маг. *Мсцісл.;* Мін. *Барыс., Дзярж., Круп., Мін.);* **Ляшнеўскі** (Бр. *Бр.;* Мін. *Барыс., Валож.);* **Ляшынскі, Ляшок** (Бр. *Івац.;* Мін. *Лаг., Маладз., Мін.);* **Ляшонак** (Віц. *Глыб.);* **Ляшук** (Бр. *Бр., Жаб., Іван., Кам., Кобр., Стол.;* Віц. *Брасл., Сен.;* Гом. *Жлоб., Петр.);* **Ляшун** (Маг. *Бабр.);* **Ляшэня** (Мін. *Кап.);* **Ляшэўскі** (Гр. *Дзятл.).* Такім чынам, у гаворках розных рэгіёнаў Беларусі адзначана 27 варыянтаў адэтнанімічных прозвішчаў. Сярод якіх найбольш ужывальныя антрапонімы *Лях, Ляхаў, Ляшкевіч, Ляшко, Ляшкоў.*

Ад этноніма *лях* І. Каралёва засведчыла і на Смаленшчыне наступныя прозвішчы: *Лях, Ляхімец, Ляхаў, Ляхавец, Ляховіч, Ляхоўка, Ляхоўскі, Ляхонін, Ляшэнка, Ляшэнкаў, Ляшонак, Ляшкевіч, Ляшко, Ляшчук* [Королева 2006, с. 200].

Такім чынам, прааналізаваўшы адэтнанімічныя ўтварэнні (61 адзінка) на матэрыялах названых прац, можна сцвярджаць, што этнонімы і ўтвораныя ад іх мікратапонімы і антрапонімы валодаюць намінатыўным патэнцыялам і актыўна ўдзельнічаюць у фарміраванні моўнай і этнакультурнай карціны жыхароў Беларусі.

ЛІТАРАТУРА

Аліферчык, Т. М. (2011). *Тапанімія Заходняга Палесся*. Аўтарэф. дыс. на атрыманне вучонай ступені кандыдата філалагічных навук. 10.02.01 «Беларуская мова». Мінск, 20 с.

Багамольнікава, Н. А. і Станкевіч, А. А. (2003). *Айканімія Гомельшчыны*. Слоўнік. Гомель, 392 с.

Веренич, В. Л. (1973). К историко-социологической характеристике польских переселенческих говоров в Полесье. [В:] *Польские говоры в СССР*. Минск, ч. 2, с. 128–159.

Гурская, Ю. А. (2010). Фамилии отэтнонимического происхождения на территории Великого Княжества Литовского. [В:] *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова*, № 3, с. 160–165.

Жучкевич, В. А. (1974). *Краткий топонимический словарь Белоруссии*. Минск, 447 с.

Иванова, А. А. (2003). *Микротопонимия Мозырского Полесья*. Мозырь, 219 с.

Королева, И. А. (2006). *Словарь фамилий Смоленского края*. Смоленск, 368 с.

Клімуць, С. В. (2004). *Слоўнік мікратапонімаў Магілёўшчыны*. С. В. Клімуць [і інш.] (склад.). Магілёў, 208 с.

Ламака, В. М. [і інш.] (2005). *Анамастычны слоўнік Гродзеншчыны*. У 2 ч. Ч. 1. Мікратапонімы. Гродна, 347 с.

Лемцюгова, В. П. (2008). *Тапонімы распаўядаюць*. Мінск, 416 с.

Рогалев, А. Ф. (1988). *Этнотопонимия Белоруссии*. Дис. ... канд. филол. наук. 10.02.02 «Белорусский язык». Гомель, 248 с.

Рогалев, А. Ф. (1996). *Этнические и географические названия как источник для изучения этноязыковой истории (на материале Беларуси)*. Автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра филол. наук. 10.02.01 «Белорусский язык». Минск, 32 с.

Суперанская, А. В. (1973). *Общая теория имени собственного*. Москва, 367 с.

Сабаленка, Э. Р. (1982). *Нацыянальны склад насельніцтва Беларусі*. [Ў:] *Пытанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў*. Мінск, с. 6–17.

Шур, В. В. (1998). *Беларускія ўласныя імёны: Бел. антрапаніміка і тапаніміка*. Дапаможнік для настаўнікаў. Мінск, 239 с.

УМОЎНЫЯ СКАРАЧЭННІ

ТС – Тураўскі слоўнік. У 5-ці тт. Т. 5 [Склад. А. А. Крывіцкі, Г. А. Цыхун, І. Я. Яшкін]. Мінск, 1985. 465 с.

Маг. – Магілёўская вобласць

Асіп. – Асіповіцкі раён, *Ашмян.* – Ашмянскі, *Бабр.* – Бабруйскі, *Бых.* – Быхаўскі, *Гор.* – Горацкі, *Глуск.* – Глускі, *Кір.* – Кіраўскі, *Клім.* – Клімавіцкі, *Кір.* – Кіравіцкі, *Кругл.* – Круглянскі, *Кліч.* – Клічаўскі, *Крыч.* – Крычаўскі, *Красн.* – Краснапольскі, *Лід.* – Лідскі, *Маг.* – Магілёўскі, *Мсцісл.* – Мсціслаўскі, *Слаў.* – Слаўгарадскі, *Хоц.* – Хоцімскі, *Чав.* – Чавускі, *Чэрык.* – Чэрыкаўскі, *Шкл.* – Шклоўскі, *Шчуч.* – Шчучынскі.

Гр. – Гродзенская вобласць

Астр. – Астравецкі раён, *Ашм.* – Ашмянскі, *Бераст.* – Бераставіцкі, *Ваўк.* – Ваўкавыскі, *Воран.* – Воранаўскі, *Гродз.* – Гродзенскі, *Дзятл.* – Дзятлаўскі, *Зэльв.* – Зэльвенскі, *Іўеў.* – Іўеўскі, *Карэл.* – Карэліцкі, *Лід.* – Лідскі, *Маст.* – Мастаўскі, *Навагр.* – Навагрудскі, *Свісл.* – Свіслацкі, *Слон.* – Слонімска, *Смарг.* – Смаргонскі, *Шчуч.* – Шчучынскі.

Мн. – Мінская вобласць

Барыс. – Барысаўскі раён, *Бярэз.* – Бярэзінскі, *Валож.* – Валожынскі, *Віл.* – Вілейскі, *Дзярж.* – Дзяржынскі, *Кап.* – Капыльскі, *Клец.* – Клецкі, *Круп.* – Крупскі, *Лаг.* – Лагойскі, *Люб.* – Любанскі, *Маладз.* – Маладзечанскі, *Мін.* – Мінскі, *Мядз.* – Мядзельскі, *Нясв.* – Нясвіжскі, *Пух.* – Пухавіцкі, *Сал.* – Салігорскі, *Слуц.* – Слуцкі, *Смал.* – Смалявіцкі, *Ст.дар.* – Старадарожскі, *Стаўбц.* – Стаўбцоўскі, *Сен.* – Сененскі, *Уздз.* – Уздзенскі, *Чэрв.* – Чэрвеньскі.

Бр. – Брэсцкая вобласць

Бар. – Баранавіцкі раён, *Бр.* – Брэсцкі, *Бяроз.* – Бярозаўскі, *Ганц.* – Ганцавіцкі, *Драг.* – Драгічынскі, *Жаб.* – Жабінкаўскі, *Іван.* – Іванаўскі, *Івац.* – Івацэвіцкі, *Кам.* – Камянецкі, *Кобр.* – Кобрынскі, *Лун.* – Лунінецкі, *Ляхав.* – Ляхавіцкі, *Малар.* – Маларыцкі, *Пін.* – Пінскі, *Пруж.* – Пружанскі, *Стол.* – Столінскі.

Гом. – Гомельская вобласць

Браг. – Брагінскі раён, *Б.-Каш.* – Буда-Кашалёўскі, *Бярэз.* – Бярэзінскі, *Ветк.* – Веткаўскі, *Гом.* – Гомельскі, *Добр.* – Добрушскі, *Ельск.* – Ельскі, *Жытк.* – Жыткавіцкі, *Жлоб.* – Жлобінскі, *Калін.* – Калінкавіцкі, *Карм.* – Кармянскі, *Лельч.* – Лельчыцкі, *Лоеў.* – Лоеўскі, *Маз.* – Мазырскі, *Нараўл.* – Нараўлянскі, *Петр.* – Петрыкаўскі, *Раг.* – Рагачоўскі, *Рэч.* – Рэчыцкі, *Светл.* – Светлагорскі, *Слуц.* – Слуцкі, *Хойн.* – Хойніцкі.

Вц. – Віцебская вобласць

Арш. – Аршанскі раён, *Беш.* – Бешанковіцкі, *Брасл.* – Браслаўскі, *В.Дзв.* – Верхнядзвінскі, *Віц.* – Віцебскі, *Глыб.* – Глыбоцкі, *Гар.* – Гарадоцкі, *Доки.* – Докшыцкі, *Дубр.* – Дубровенскі, *Леп.* – Лепельскі, *Лёзн.* – Лёзненскі, *Міёр.* – Міёрскі, *Пол.* – Полацкі, *Паст.* – Пастаўскі, *Рас.* – Расонскі, *Сен.* – Сенненскі, *Тал.* – Талачынскі, *Уш.* – Ушацкі, *Чаин.* – Чашніцкі, *Шарк.* – Шаркоўшчынскі, *Шум.* – Шумілінскі.

Подано до редакції 14.04.2018 року

Прийнято до друку 12.05.2018 року

УДК 811.161.2'0

**ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СЛОВНИКУ
ІНШОМОВНИХ СЛІВ СТАРОУКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (на матеріалі
північноукраїнських пам'яток XVI–XVII ст.)**

Валентина Титаренко

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Житомирського
державного університету імені Івана Франка*

(Житомир, Україна)

e-mail: ktytar@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1599-9964

Реєстр словника становитиме іншомовна апелювативна лексика, яка наявна в північноукраїнських пам'ятках XVI–XVII ст., успадкована й неуспадкована в подальшому українською мовою. Іншомовні слова класифікуються за етимологічним джерелом, також подаються етимони з можливих мов-посередниць. До всіх виокремлених лексичних значень наводиться ілюстративний матеріал. За потреби до окремих слів подаються ширші коментарі.

Ключові слова: *запозичення; історичне джерело та етимологічне джерело лексеми; реєстрове слово; паспортизація.*

Tytarenko Valentyna. Representation of borrowings in the dictionary of foreign words in old Ukrainian language (on the material of north-Ukrainian monuments of the 16th – 17th centuries).

The register of dictionary will make the foreign appealing vocabulary, which is available in the Northern Ukrainian monuments of the 16th – 17th centuries, inherited and non-inherited vocabulary in Ukrainian language. Borrowed words will be categorized according to etymological source; etymons from possible intermediary languages will also be provided. All illustrated lexical meanings will include illustrative material. If necessary, some words will be submitted to the broader comments, especially if the token has a different interpretation of etymologists, we refer to relevant literature in the vocabulary. The main purpose of the dictionary is to collect lexicon of foreign origin which was functioned in the Northern Ukrainian monuments of the 16th – 17th centuries, to highlight the features of its operation in the analyzed texts (to identify the source of origin, apply semantic characteristics, chronology, territory distribution detected borrowed words).

The source of the database of the dictionary will be texts of different styles of the 16th – 17th centuries, which originate from the northern Ukrainian territories and clearly reveal the polissya's linguistic features. During this period the most represented is business style (acts of grodskiy, pidkomorskiy and rural governments of Volodymyr-Volynsky, Lutsk, Zhytomyr, Ovruch, Kyiv; charters, universals of state and private level). In a small number of available sights of other styles like artistic, polemical, confessional literature.